

Η επιλογή του ονόματος από έναν πάπα παραπέμπει στο προφίλ κάποιου από τους προκατόχους του. Για τον 78χρονο καρδινάλιο Γιόζεφ Ράτζιγκερ που εκλέχτηκε πάπας στις 19 Απριλίου του 2005, όπως και για όλους εκείνους που πριν από αυτόν διάλεξαν το όνομα Βενέδικτος, η αναφορά σημαίνει παραπομπή στον άγιο Βενέδικτο, στην ουσία στις υπερσυντηρητικές περί διοίκησης απόψεις του. Άλλωστε, ειδικά ο Ράτζιγκερ έχει τη φήμη υπερσυντηρητικού ατόμου που εργάζεται για την επιστροφή της Εκκλησίας στον μεσαίωνα. Ο πρώτος Βενέδικτος (480 – 543) ήταν πλουσιόπαιδο. Πάπας δεν έγινε ποτέ. Τον αναγόρευσαν άγιο αλλά μετά τον θάνατό του. Οι γονείς του τον έστειλαν να σπουδάσει στη Ρώμη, τα χρόνια που, κάτω από την εξουσία του Γότθου Θεοδώριχου, η πρωτεύουσα της πρώην αυτοκρατορίας περνούσε στη δικαιοδοσία του πάπα. Τα χρόνια εκείνα, στην Ιταλία γινόταν το «έλα να δεις», με τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου, Ιουστινιανό, να προσπαθεί να την ανακτήσει από τους Γότθους. Μακριά από όλα αυτά, ο Βενέδικτος ερωτεύτηκε αλλά εισέπραξε άρνηση. Η ερωτική απογοήτευση τον έκανε να πάρει τα βουνά. Ο πόθος καταπραΰνθηκε με το εκούσιο κύλισμά του στ' αγκάθια ώσπου ο πόνος υπερίσχυσε. Αποφάσισε ότι το αντίδοτο στις γυναίκες είναι ο μοναχικός βίος.

Αποσύρθηκε σε μια σπηλιά, 64 χμ. ανατολικά της Ρώμης. Έζησε τρία χρόνια εκεί, με την τροφή που του πήγαινε κάποιος μοναχός παρακείμενου μοναστηριού. Η απομόνωσή του από τα εγκόσμια έφερε τη φήμη. Τον θεώρησαν άγιο άνθρωπο και του ζήτησαν να μπει επικεφαλής μοναστηριού. Ρίχτηκε με τα μούτρα στην αναδιοργάνωση της μονής αλλά ο ζήλος και ο φανατισμός του προκάλεσαν τριβές. Μια προσπάθεια να τον δηλητηριάσουν, απέτυχε. Πικραμένος, ο Βενέδικτος ξαναγύρισε στη σπηλιά του. Μαζεύτηκαν οι θαυμαστές του και νύχτα μέρα τον παρακαλούσαν να ξαναγυρίσει στη δράση. Ενέδωσε.

Ίδρυσε δώδεκα μοναστήρια, όσα και οι απόστολοι του Χριστού, κι έβαλε στο καθένα από αυτά δώδεκα μοναχούς. Οι πατρίκιοι της Ρώμης του έστελναν τους γιους τους να τους κάνει καλόγερους. Όμως, ο δεσποτισμός του δεν γινόταν ανεκτός. Κάποιος γειτονικός ιερέας ξεκίνησε δολοπλοκίες εναντίον του. Ο Βενέδικτος αποχώρησε. Κάποιοι από τους μαθητές του τον ακολούθησαν.

Στάθηκαν στο Μόντε Κασίνο, στα μισά της απόστασης ανάμεσα στη Ρώμη και τη Νάπολη. Ήταν το 529. Ο Βενέδικτος κατεδάφισε έναν αρχαίο ναό και στη θέση του έκτισε μοναστήρι. Έγραψε κανονισμό για τη λειτουργία των μοναστηριών και ίδρυσε το τάγμα των Βενεδικτίνων. Αποκλήθηκε πατριάρχης των μοναχών της Δύσης, επειδή πρώτος αυτός διδάξε ότι οι ασκητές δεν κάνουν να ζουν μόνοι αλλά πρέπει να είναι συγκεντρωμένοι κάτω από την ηγεσία κάποιου ηγούμενου.

Στα 553, ο Ιουστινιανός τελείωσε με τους Γότθους της Ιταλίας. Στην κατεστραμμένη χώρα, οι διορισμένοι διοικητές καμιά εγγύηση δεν πρόσφεραν ότι ενδιαφέρονταν για τους τόπους που διοικούσαν. Κι ενώ τα πάντα είχαν διαλυθεί, η μόνη που εξακολουθούσε να λειτουργεί με οργάνωση ήταν η εκκλησία. Κι ο ίδιος ο Ιουστινιανός στην εκκλησία είχε στηριχθεί (και στα όπλα των στρατηγών του) για να επιβληθεί ως αυτοκράτορας. Στα 554, υπέγραψε διάταγμα, το οποίο όριζε ότι, στην Ιταλία, οι τοπικοί κυβερνήτες έπρεπε να εκλέγονται «από τους επισκόπους και τις προσωπικότητες κάθε επαρχίας». Ποιος όμως ήταν προσωπικότητα και ποιος όχι, παιζόταν. Ενώ οι επίσκοποι ήταν συγκεκριμένοι. Το διάταγμα τους παραχωρούσε και πολιτική εξουσία.

Ο Γρηγόριος (540 – 604) γεννήθηκε στη Ρώμη τρία χρόνια πριν να πεθάνει ο Βενέδικτος και 13 πριν να εκδοθεί το διάταγμα του Ιουστινιανού. Η αριστοκρατική οικογένειά του ανήκε στις ακόμα πάμπλουτες της πόλης. Στα 577, εκλέχτηκε έπαρχος (με δικαιοδοσίες δημάρχου) της Ρώμης. Το χάλι της Ιταλίας και η άθλια κατάσταση της Ρώμης τον έπεισαν ότι «έρχεται το τέλος του κόσμου». Με τη λήξη της θητείας του, βάλθηκε να ξοδεύει την πατρική περιουσία κτίζοντας μοναστήρια. Δημιούργησε επτά. Μοίρασε όσα χρήματα του απέμεναν, μετέτρεψε το πατρικό μέγαρο σε «μοναστήρι του Αγίου Ανδρέα» και κλείστηκε σ' αυτό ως μοναχός. Δεν πρόλαβε να κλείσει χρόνο. Ο πάπας τον κάλεσε να αναλάβει θρησκευτικά καθήκοντα. Στα 579, και διπλωματικά. Ο νέος πάπας (Πελάγιος Β', 578 – 590) τον έστειλε εκπρόσωπό του στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί, πείσθηκε ότι το τέλος του κόσμου όντως πλησίαζε. Στα 586, γύρισε στη Ρώμη και διορίστηκε ηγούμενος στο μοναστήρι του Αγίου Ανδρέα που ο ίδιος είχε ιδρύσει.

Η πανούκλα του 590 αποδεκάτισε τη Ρώμη και σκότωσε τον πάπα. Κλήρος και λαός ψήφισαν νέο πάπα τον Γρηγόριο. Του αρκούσε το μοναστήρι κι έγραψε στον αυτοκράτορα Μαυρίκιο (582 – 602) να μην επικυρώσει την εκλογή. Στην Κωνσταντινούπολη, ο Μαυρίκιος είχε βαλθεί να τελειώνει με τα μοναστήρια αλλά αυτό ο Γρηγόριος δεν το ήξερε. Ούτε ο τότε έπαρχος της Ρώμης το ήξερε. Κατακράτησε την επιστολή. Ο Γρηγόριος θέλησε να δραπετεύσει από τη Ρώμη. Τον συνέλαβαν και με τη βία τον έσυραν στην εκκλησία όπου, θέλοντας και μη, τον χειροτόνησαν πάπα Γρηγόριο Α'. Έμελλε να αποκληθεί Μέγας.

Οργάνωσε τα μοναστήρια και τακτοποίησε τις σχέσεις τους με την εκκλησία γενικά και τον πάπα ειδικότερα, έγραψε θεολογικά βιβλία αλλά και διοίκησης της Εκκλησίας, κατάργησε την εκμετάλλευση των χωρικών στα παπικά κτήματα αλλά δεν ανεχόταν καθυστερήσεις στην πληρωμή των ενοικίων και των κάθε είδους χρωστούμενων και αύξησε την παπική περιουσία καθώς οι φεουδάρχες, πανικόβλητοι από τα κηρύγματά του ότι έρχεται η

συντέλεια του κόσμου, έσπευδαν να εξαγοράσουν μια θέση στον παράδεισο προσφέροντας γη. Κυρίως όμως, ο Γρηγόριος ανέδειξε το πολιτικό πρόσωπο του πάπα ως αρχηγού κοσμικού κράτους αλλά και της παγκόσμιας Εκκλησίας:

* Της Εκκλησίας με τη λογική ότι οι πάπες είναι διάδοχοι του αποστόλου Πέτρου, πρώτου των αποστόλων και πρώτου επισκόπου Ρώμης. Η «λογική» αυτή έμελλε να αποτελέσει και απόφαση συνόδου του 1049 που ονόμασε τον πάπα «αποστολικό αρχηγό της παγκόσμιας Εκκλησίας».

* Ως αρχηγού κοσμικού κράτους με την όλη δραστηριότητά του. Αυτός και όχι ο έπαρχος εκπροσωπούσε την Ρώμη, υπέγραφε συνθήκες, αναφερόταν στον αυτοκράτορα. Κι όταν αναγνώρισε την επικυριαρχία του αυτοκράτορα, στην ουσία ήταν «αρχηγός κράτους». Η τοπική διοίκηση είχε από τα πράγματα παραμεριστεί, ενώ η εξουσία του αυτοκράτορα είχε περιοριστεί σε τυπική επικυριαρχία.

Το αξιοσημείωτο στην προσωπικότητα του Γρηγόριου Α' είναι ότι οι πράξεις και τα γραπτά του προσδιορίζουν ως πηγή έμπνευσής τους τη δράση του Βενέδικτου που έτσι έγινε ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στη μοναστική ζωή στο Βυζάντιο και στη νέα εποχή που ξημέρωνε: Συντηρητισμός, απόλυτη τάξη, σιδερένια πειθαρχία ακόμα και στον ύπνο (πρέπει να διαρκεί ακριβώς 7,5 ώρες), καθημερινός προγραμματισμός διέπουν τον καταστατικό χάρτη που ο Βενέδικτος δημιούργησε. Οι πάπες όμως που χρησιμοποίησαν το όνομά του (17 τον αριθμό κι ας ονομάζεται 16^{ος} ο τωρινός), συντηρητικοί και μάλλον οπισθοδρομικοί όλοι τους, εκείνο που θέλησαν να τονίσουν με την ονομασία Βενέδικτος είναι η άποψη του πρώτου διδάξαντα για τον ηγέτη του μοναστηριού, παραπέμποντας στον ηγέτη της Εκκλησίας:

Διατηρεί την ανώτατη εξουσία σε όλες τις περιστάσεις χωρίς να είναι υπεύθυνος απέναντι σε κανένα. Επιδιώκει τη συμβουλή των πρεσβυτέρων ή ολόκληρου του σώματος αλλά δε δεσμεύεται από τις συμβουλές τους. Δεσμεύεται μόνο από τον νόμο του Θεού και τους ιερούς κανόνες, όπως ο ίδιος τους ερμηνεύει.

Όλοι οι Βενέδικτοι ήταν μέτριοι πάπες. Ο πρώτος (575 – 579) πέθανε νωρίς. Ο δωδέκατος (1334 – 1342) ήταν πάπας με έδρα την Αβινιόν της Γαλλίας τον καιρό του παπικού σχίσματος. Προσπάθησε να άρει το σχίσμα με την Ορθόδοξη εκκλησία χωρίς αποτέλεσμα. Ο 13^{ος} (1394 – 1423), κι αυτός στην Αβινιόν, αρνήθηκε να παραιτηθεί (1417). Η εκκλησία δεν τον μετράει. Ο επόμενος εκλέχτηκε 300 χρόνια αργότερα (1724) και αριθμήθηκε κι αυτός 13

ος

. Ο τελευταίος πριν από τον νεοεκλεγέντα (15

ος

) πέθανε το 1922 έχοντας μάταια προσπαθήσει να σταματήσει τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο.

Νωρίτερα, στα 752, ο πάπας Στέφανος Β' κάλεσε τον Φράγκο βασιλιά Πεπίνο να τον απαλλάξει από την απειλή των Λογγοβάρδων. Ο Πεπίνος έσπευσε. Μετά, χάρισε στους πάπες όλα τα εδάφη της Κεντρικής Ιταλίας που κατέκτησε. Ήταν η «Δωρεά Πεπίνου». Την επικαλέστηκε, μισό αιώνα αργότερα, ο γιος του, Καρλομάγνος, προκειμένου να πείσει τον τότε πάπα, Λέοντα Γ', να τον χρίσει αυτοκράτορα της Δύσης (800). Η στέψη έγινε ανήμερα Χριστούγεννα και, με αυτήν, οι πάπες απέκτησαν το δικαίωμα να στέφουν αυτοί τους αυτοκράτορες. Το Βυζάντιο είχε εξοβελιστεί στη Νότια Ιταλία (και στη Βενετία) κι ο πάπας είχε οριστικά παγιωθεί ως αρχηγός κοσμικού κράτους. Στα 842, και με τη βούλα «αρχαίας κληρονομιάς»:

Είχαν «ανακαλυφθεί» οι «επιστολές των πάπων από το 91 ως το 314» καθώς και η «Δωρεά Κωνσταντίνου» προς τον πάπα Σίλβεστρο (314 – 335). Όλα τα σχετικά έγγραφα είναι πλαστά αλλά η νοθεία καταγγέλθηκε πρώτη φορά έξι αιώνες αργότερα (1440) και οριστικά μόλις τον 20ό αιώνα. Τότε όμως, κανένας δεν αμφέβαλε για την γνησιότητά τους.

Σύμφωνα με την «Δωρεά», ο αυτοκράτορας Μέγας Κωνσταντίνος είχε παραχωρήσει στον πάπα Σίλβεστρο όλες τις θρησκευτικές και πολιτικές εξουσίες στην Δυτική Ευρώπη. Οπότε η από τον Πεπίνο δωρεά εδαφών στην Ιταλία δεν ήταν παρά μερική εκπλήρωση της δωρεάς του Κωνσταντίνου. Αυτό σήμαινε κι ότι οι πάπες δεν έπρεπε να αναγνωρίζουν επικυριαρχία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ούτε της Δυτικής. Που, έτσι κι αλλιώς, διαλύθηκε τον επόμενο χρόνο (843).

Δεκαπέντε χρόνια αργότερα, πάπας εκλέχτηκε ο Νικόλαος Α' (858 – 867). Με όπλα του τις «δωρεές» Πεπίνου και Κωνσταντίνου και τα περί διαδόχων του αποστόλου Πέτρου, θεώρησε ότι οι μονάρχες (της Δύσης τουλάχιστο) βρίσκονταν κάτω από την κυριαρχία του. Στα 862, την επέβαλε «μέσω της θρησκευτικής οδού»:

Ο Λοθάριος Β' της Λορένης είχε σύζυγο την Θεουτβέργη και ερωμένη την Βαλδράδα. Θέλησε να χωρίσει την πρώτη και να παντρευτεί τη δεύτερη. Ο εκεί επίσκοπος ευλόγησε το διαζύγιο. Η βασίλισσα προσέφυγε στον πάπα Νικόλαο. Έστειλε αυτός λεγάτους να επιληφθούν της υπόθεσης αλλά ο Λοθάριος τους δωροδόκησε και απεφάνθησαν υπέρ του. Δυο επίσκοποι πρόφτασαν την δωροδοκία στον πάπα. Ο Νικόλαος αφόρισε τους λεγάτους και διέταξε τον Λοθάριο να διώξει την ερωμένη και να επαναφέρει την νόμιμη σύζυγο. Ο Λοθάριος μάζεψε στρατό και βάδισε εναντίον της Ρώμης. Ο πάπας, αντί να οργανώσει την άμυνα, το έριξε στη νηστεία και την προσευχή. Ο Λοθάριος φοβήθηκε ότι τα περί δωρεών και διαδόχων του Πέτρου αληθεύουν και σκέφτηκε μήπως στ' αλήθεια βάδιζε εναντίον του επί γης εκπροσώπου του Θεού. Καλού κακού, γύρισε πίσω, έδωξε την ερωμένη κι επανέφερε την βασίλισσα.

Πιο κοντά στην πραγματικότητα, ο αρχιεπίσκοπος της Ρεμς καθάισε τους επισκόπους που είχαν μαρτυρήσει στον πάπα την δωροδοκία. Κατέφυγαν στον Νικόλαο. Αυτός διέταξε τον αρχιεπίσκοπο να ανακαλέσει την καθάριση, ειδάλλως απείλησε ότι θα επιβάλει στην Ρεμς «θρησκευτική απαγόρευση» (αναστολή των θρησκευτικών λειτουργιών). Ο αρχιεπίσκοπος υποτάχθηκε.

Κανένας πια δεν τολμούσε να τα βάλει με τον Νικόλαο. Αποπειράθηκε να χειραγωγήσει και την Βυζαντινή αυτοκρατορία. Εκεί όμως δεν έπαιζαν. Ο πατριάρχης Φώτιος, σε συνεργασία με τον αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ', οργάνωσε σύνοδο που αφόρισε τον πάπα (867). Το πράγμα δεν πήρε ευρύτερη έκταση καθώς ο Νικόλαος πέθανε την ίδια χρονιά. Ο μεθεπόμενος πάπας, Ιωάννης Η' (872 – 882), τα βρήκε με τους Βυζαντινούς.

(Έθνος της Κυριακής, 25.4.2005) (τελευταία επεξεργασία, 25.4.2010)